

Tendenciák az esztergomi (német nemzetiségi) tanítóképzés történetében

Trends in the History of Teacher Training (German Nationality) in Esztergom

Juhász Márta

*PPKE BTK VJTK Óvó- és Tanítóképző Tanszék
tanszékvezető egyetemi docens*

Abstract

In this study I present the historical background, content and structure of the German minority teacher training project at Pázmány Péter Catholic University. I review recent social and legal changes related to teacher training and their impact on the educational process. Since teacher training is a highly practice-oriented field, the appropriate form and content of the practical side of the course are introduced alongside theory. At the end of this report, I am going to look at ways to promote quality teacher education that enables our trainees to become efficient and responsible teachers of German as a minority language and culture.

Keywords: teacher training, education, practice, language and culture of German minority

Absztrakt

A tanulmány bemutatja a német nemzetiségi tanítóképzés történeti háttérét, tartalmát, formáit a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen. Áttekinti a tanítóképzést meghatározó társadalmi és törvényi változásokat és azok hatását az oktatásra. Mivel a tanítóképzés erősen gyakorlatorientált, az elmélet mellett a gyakorlati képzés formáit és tartalmát is bemutatjuk. A beszámoló végén áttekintjük azokat a lehetőségeket, amelyek elősegítik a minőségi tanítóképzést, hogy a német nemzetiségi pedagógusok felelősséggel és eredményesen tudják továbbadni a nemzetiségi nyelvet és kultúrát.

Kulcsszavak: tanítóképzés, nevelés, gyakorlati képzés, német nemzetiségi nyelv és kultúra

1. Bevezetés

A Magyarországon élő nemzetiségek számára törvény biztosítja a nemzetiségi anyanyelvű közoktatáshoz és felsőoktatáshoz való jogot.¹ Az oktatási intézményeknek napjainkban különösen fontos szerep jut, hiszen a kisebbségek nyelvének, kultúrájának és identitásának átadása egyre kevésbé az elsődleges szocializáció keretében történik. Az általános iskolai nemzetiségi oktatás eredményességének döntő előfeltétele a nemzetiségi pedagógusok sikeres képzése, illetve a képzésüket meghatározó keretek és körülmények. A Pázmány Péter Katolikus Egyetemen és jogelőd intézményeiben nagy hagyománya van az általános iskolai német nemzetiségi tanítók képzésének. Ebben a feladatban osztozik más hazai felsőoktatási intézményekkel, amelyek e feladatot változó képzési volumenben, de a nemzetiségi oktatás iránti töretlen elkötelezettséggel, egyúttal folyamatos szakmai megújulással szolgálják. Mindennek során reflektálnak a nemzetiségi pedagógusképzésre, és azon belül a német nemzetiségi tanítóképzésre ható társadalmi kihívások változásaira. Jelen tanulmánynak nem célja erről körképet adni, ezért itt csak történeti párhuzamossága miatt utalok a szarvasi, evangélikus indítású, majd az állami évtizedek után az esztergomihoz hasonlóan katolikus fenntartásúvá lett nemzetiségi tanítóképzés helytállására. (Kozma, 2014, 6.)

A tanulmány bemutatja az esztergomi képzés történelmi hátterét, tartalmát és formáit. Áttekintést ad a felsőoktatásban bekövetkezett társadalmi és jogi változásokról, amelyek hatással voltak a képzésre, és arról, hogy e változások megvalósulása hogyan határozta meg az oktatás hatékonyságát. Mivel az általános iskolai tanítóképzés erősen gyakorlatorientált, az elméleti képzés mellett az iskolai gyakorlat formáiról és helyszínéről is beszámolunk. Végül áttekintjük az iskolán belüli és kívüli lehetőségeket olyan nemzetiségi pedagógusok képzésére, akik felelősséget tudnak vállalni a kisebbségi nyelv és kultúra átadásáért.

2. Történeti háttér

A tanítóképző esztergomi épületének (mai nevén Iohanneum) homlokzatán lévő erkélyt három érseki címer díszíti. Ezek Kopácsy József (Institutum fundavit – az intézetet alapította), Serédi Jusztinián (Has aedes extruxit – az épületet emeltette) és Csernoch János (Opus moliendum curavit – a feltételeket biztosította) címerei (1. kép). Serédi javaslatára kerültek a bejárati ajtók fölé azok a szövegek, amelyeket a mai diákoknak is érdemes megfontolniuk: *Disciplinam et scientiam doce me* (Taníts fegyelemre és tudományra!) és *Fraternitatem et pietatem diligite* (Becsüld a testvériséget és a jámborságot!).

¹ <https://njt.hu/jogszabaly/2023-57-00-00> (2024. 02. 22.)

1. kép: Az épület homlokzatán található címerek (saját fotó)

A reformkori országgyűlések oktatásüggyel foglalkozó bizottságai korszerű, előremutató megoldási javaslatokat tettek a „magyar preparandiákra” vonatkozóan, ám ezek elfogadására nem került sor. Ezzel ellentétben az egyházi kezdeményezések sikereseknek bizonyultak. 1818-ban Szepesváralján létesült az első, német nyelvű, majd 1828-ban Egerben az első magyar nyelvű katolikus tanítóképző. 1840-ben öt királyi katolikus tanítóképző létesült, 1847-ben pedig Győrött alapítottak egyházi (katolikus) képezdét.

Esztergomban Kopácsy József primás az Esztergomi Főegyházmegye vezetésének átvétele után hamarosan egy „Praeparandia” (schola praeparandorum ad magisteria) megalapítását javasolta. Gondos előkészítés után 1842. november 3-án ő maga nyitotta meg az érsekség képző intézményét elemi iskolai tanítók számára Szenttamás mezővárosában (Mesterképző/Tanítóképző). Az első tanév 32 ifjúval indult. A szenttamási intézmény egy későbbi évfolyamáról készült a 2. kép:

2. kép: Tanítójelöltek a szenttamási időkből (PPKE VJK Archív)

Az első – és akkor egyetlen – lány tizenkilenc évvel később, 1861-ben levelező tagozatosként kapta meg diplomáját, a következő női hallgató tíz évvel később végzett. Csak az első világháború után kezdtek fokozatosan felvenni lányokat is. A képzés kezdetben tíz hónapig tartott, de három évvel később a királyi mesterképzőkhöz hasonlóan két évre bővítették.

Az 1848-49-es szabadságharc átfogó erővel mozgatta meg az egész társadalmat, és ennek éltetője volt az ifjúság, de maga az iskolarendszer is, amely meghatározóan egyházi fenntartású volt. Sok paptanár, szerzetes diákjaival együtt állt be honvédnek. Maga az oktatási rendszer is olyan forradalmi átalakuláson ment át, ami egyedülálló a magyarországi oktatás és nevelés történetében, és máig nem történt meg rendszer-szintű elemzése. (Kozma, 2010, 124–126.) A forradalom és szabadságharc után a tanítást az esztergomi intézetben beszüntették, csak 1856 szeptemberében nyitotta meg újra kapuit a képző. A nevelő-oktató munka az intézet elhelyezési gondjai miatt gyakran mostoha körülmények között folyt – a városháza melletti Duna utcában, majd a Lőrinc utcában, illetve a Vízivárosban (Müllerné, 1991, 10–11.). Ettől az évtől kezdve folyamatosan bővült a tanári kar, illetve változott az összetétele (3. kép).

3. kép: Tanári kar az 1860-as években (PPKE VJK Archív)

Fordulópontot jelentett a népoktatásban és a tanítóképzésben az Eötvös József nevéhez fűződő törvény. Az 1868. évi XXXVIII. törvénycikk a népoktatásról a VII. fejezetben tárgyalja a tanítóképezdét:

„a) Tanítóképezdek:

81. § Az állam az ország különböző vidékein 20 tanítóképezdét állít fel.

82. § A képezdének egy gyakorlóiskolával kell összekötve lenni, melybe a növendék tanítók gyakorlatilag képezthetessenek.

b) Tanítónők képezdek:

106. § Az állam az ország különböző vidékein tanítónőket képező intézeteket állít föl, a melyekben különösen a felső nép- és polgári iskolákban levő leányosztályok számára tanítónők képezthetessenek.” (Neszt, 2014, 50.)

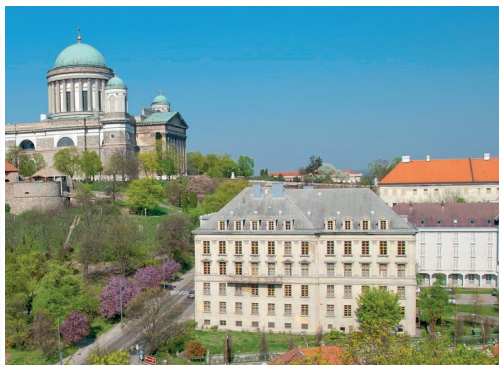
Az első, budai képzőt csakhamar továbbiak is követték, az állami képzők száma az 1870-es évek végén már 23 volt. A következő évtizedben a képezdek száma meghaladta a harmincat. A szigorúbb törvényi előírások – mint például a háromévfolyamos képzés bevezetése a korábbi kétévfolyamossal szemben – sajnos megrostálták a felekezeti képzőket, számuk egy évtized alatt csaknem egyharmadával csökkent. A dualista korszak végén – 1918-ban – összesen 91 tanító- és tanítónőképző intézet (51 állami, illetve 40 felekezeti) működött az országban (Kelemen, 2019, 10).

Mayer István² vezetésével Esztergomban is megváltoztatták a három évre emelt szakképzés programját és szerkezetét. Az 1896/97-es tanév további változásokat hozott, a tanulmányi program négy évre, majd 1924-től öt évre bővült.

Az öt évfolyam elhelyezésére a meglévő épületben alig volt lehetőség, így szükségessé vált a régóta tervezett új épület megépítése. Az érseki pedagógiai intézet épületét 1929. november 8-án szentelte fel a hercegprímás, a későbbi ünnepélyes megnyitón Klebelsberg Kunó kultuszminiszter is részt vett. A három díszes bejárat közül az első az intézetbe, a középső a díszteremhez, az alsó az internátusba vezetett. Az épületen 1959-ben végeztek nagyobb lélegzetű átalakítást, cél a 150 férőhelyes tanítóképző intézet, 10 osztályos gyakorlóiskola és 100 férőhelyes leány diákotthon kialakítása volt (Müllerné, 1991, 59). A tanítóképzés a mai napig ebben az épületben folyik (4. és 5. kép).

4. kép: Az új épület építése (PPKE VJK Archiv)

5. kép: Az épület ma (saját fotó)

Az 1948. évi XXXIII. törvény alapján valamennyi egyházi intézmény állami tulajdonba került, így az esztergomi főiskola is, Állami Tanítóképző Intézet néven. Ez természetesen változást hozott az oktatás tartalmában is, ilyen volt például a politikai gazdaságtan és az orosz nyelv bevezetése. 1848 ősztől a képzés öt év helyett újra négyévvessé vált.

Az intézet 1951-ben a meglévő feladatai mellett óvónőképzést is folytatott, annak 1956-os megszűnéséig.

A 26/1958. évi törvénnyel az általános iskolai tanítók hároméves képzését végre bevonták a felsőoktatási rendszerbe, a tanítóképző érettségire épülő felsőfokú intézménnyé vált. A kommunista-szocialista ideológia áthatotta az intézmény életét minden területen; nem volt kivétel ez alól a gyakorlati képzés sem, amely 1978-ig a főiskolai épületben szolgálta a képzést, új épülete a Prímás-szigeten 1978-ra készül el 16 + 4 tanteremmel. (Gaál, 2009, 165–166.).

² Az esztergomi tanítóképző paptanára, később a pesti egyetem pedagógiaprofesszora, majd esztergomi kanonok, címzetes püspök. A magyar népoktatás és tanítóképzés, az iskolán kívüli népművelés meghatározó alakja.

1969-től új elemként jelent meg a képzésben a zárótanítás, amely a szakdolgozattal együtt az államvizsgára bocsátás feltételét képezte. Hét évvel később a tanítóképző intézeteket főiskolákká szervezték át, Esztergomban a következő tanszékek működtek marxizmus-leninizmus, neveléstudományi, nyelvi és irodalmi, természettudományi, művészeti, közművelődési, matematikai és testnevelési.

Az Esztergomi Tanítóképző Főiskola kihelyezett tagozataként Zsámbékon 1977 és 1983 között folyt tanítóképzés.

1989. május 2-án a főiskola az akkori főigazgató kezdeményezésére felvette az európai hírű humanista tudós, egyetemalapító esztergomi érsek, Vitéz János nevét. Az intézmény ekkor tíz tanszék működésével hat képzést biztosított tanító (német és szlovák szakiránnyal), szociálpedagógus, szlovák nemzetiségi óvodapedagógus, művelődésszervező (később andragógia) és kommunikáció szakon (Homor, 1996, 70.). 1990 nyarára felépült a 250 férőhelyes kollégium.

A magyarországi rendszerváltást követően rendeződtek az állam és az egyház közötti tulajdonviszonyok. 1993. július 1-jén az akkori művelődési és közoktatási miniszter, Dr. Mádl Ferenc és Dr. Paskai László bíboros aláírta azt a szerződést, amelynek értelmében az állami intézmény jogutódja a Vitéz János Római Katolikus Tanítóképző Főiskola lett (Gaál, 2009, 169.). A tanítóképzés időtartama négy évre emelkedett.

Az 1999-ben aláírt Bolognai Nyilatkozat új alapokra helyezte a magyar felsőoktatást, aminek következtében teljesen átalakult a felsőoktatási képzésrendszer. Ez a fejlesztés hatalmas feladatot rótt a tanszékekre, oktatókra, ugyanúgy, mint a 2002-ben bevezetett ECTS-kreditrendszer (European Credit Transfer and Accumulation System).

Az azt követő években az ország számos egyetemén különböző karok integrációs eljárásokat dolgoztak ki és hajtottak végre. Az esztergomi intézmény életében 2008-ban következett be ilyen jellegű változás. A törvény tulajdonképpen nem kötelezte az egyházi intézményeket az integrációra, de az akkori vezetés az integrációval egyfajta stabilitást kívánt biztosítani a jövőre nézve, így a korábban önálló főiskola a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Karává vált. Öt évvel később újabb integrációra került sor, azóta a Vitéz János Tanárképző Központ Óvó- és Tanítóképző Tanszéke látja el a tanítóképzést Esztergomban, 2023 óta levelező tagozaton Budapesten is.

3. Német nemzetiségi tanítók képzése

A tanítóképző intézet történetében a 20. század első felében rövid ideig a kisebbségi tanítás is megjelenik. Az 1931/32-es tanévtől a Pedagógiai Intézet kibővítette akkori tevékenységét: a hallgatók kiegészítő képesítést szerezhetnek az általános iskolai német nemzetiségek tanítására. Az utolsó minősítő vizsgát ezen a területen 1940-ben tették le. Az 1933/34-es tanévtől kezdve az alapképzés mellett minden évben nemzetiségi tanfolyamot is szerveztek; az érdeklődők heti egy alkalommal vehettek részt németórákon.

A második világháború után Magyarországon a nemzetiségeknek nem tulajdonítottak nagy jelentőséget. Mivel a kisebbségek megítélése a magyar politikában kedvezőtlen volt, intézményeiket is kevésbé tartották fontosnak. Az 1980-as évek végén az iskolai viszonyokat elemző szakértők arra a következtetésre jutottak, hogy a minőségi szempontokat figyelembe véve Magyarországon nem beszélhetünk kisebbségi iskola-rendszeréről. Az 1980-as évek végén számos kisebbségi óvoda és iskola működött erre képzett pedagógusok nélkül, megfelelő tananyagok és tankönyvek nélkül. (Seewann, 2012, 394.)

A rendszerváltozás teljesen új struktúrákat hozott létre a társadalom minden területén. A kisebbségi törvény elfogadására viszonylag sokáig kellett várni, az új magyar parlament 1990 májusában kezdett el dolgozni rajta, és végül 1993 júliusában fogadták el a törvényt. Azóta az állam úgynevezett kiegészítő, normatív támogatást nyújt a kisebbségekkel kapcsolatos többletfeladatok ellátásához az óvodai nevelésben és az iskolai oktatásban. A kisebbségi törvényt 2011-ben módosították, de a nemzetiségi oktatáshoz való jog és az állami hozzájárulás változatlan maradt.

Az esztergomi pedagógiai főiskola a rendszerváltás után felismerte az idegen nyelvek fontosságát, de a város környezetében lévő német települések nemzetiségi oktatás iránt megnövekedett igénye is hozzájárult ahhoz, hogy 1990-ben bevezettek egy új szakot, a német nemzetiségi tanító szakot. A 158/1994 (XI.17.) kormányrendelet négy évre/nyolc félévre növelte a képzési időt, összesen 3200 kontaktórával. 2002-ben bevezették a kreditrendszert, hogy biztosítsák az oktatási rendszerek és intézmények közötti átjárhatóságot, azaz a hallgatói mobilitást. A 2006-ban bevezetett bolognai folyamat célja a hagyományos szakok szerkezetének továbbfejlesztése, valamint átlátható és rugalmas tantervi struktúrák létrehozása volt. A tanítóképzés megmaradt négyévesnek, az önálló nemzetiségi szak azonban szakiránnyá specializálódott, ami sajnálatos módon az óraszám jelentős csökkenését is jelentette. A szakirány tanterveit 2017-ben az új képesítési előírásokhoz igazították (18/2016. [VIII. 5.] EMMI).³ A csökkentett óraszám azért nagyon problematikus, mivel a megváltozott körülmények között már nehéz biztosítani a kívánt minőséget és az előírt tartalmat.

A német nemzetiség oktatási rendszere ma állami, önkormányzati, alapítványi vagy egyházi fenntartásban működik. Közel 67.000 gyermek tanul a magyarországi németek intézményeiben, és hozzávetőleg 2.000 pedagógus dolgozik bennük. 171 német nemzetiségi óvoda és 238 német nemzetiségi iskola működik jelenleg Magyarországon.⁴

A német nemzetiségi szakirány képesítési kimeneti követelményei szerint olyan pedagógusok képzése a cél, akik elméletileg megalapozott ismeretek és készségek birtokában képesek az általános iskola első négy évfolyamán valamennyi tantárgy nevelését és oktatását ellátni, valamint az első hat évfolyamon a magyarországi német kisebbség anyanyelvi és népismereti nevelését és oktatását is. (Juhász, 2007, 93.)

³ <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1600018.EMM×hift=ffffff4&txrefrer=00000001.TXT> (2024. 02. 22.)

⁴ <https://dari.oktatas.hu/kirpub/index> (2024. 02. 22.)

A német nemzetiségi szakirány 42 kreditpontot kap a teljes képzés 240 kreditpontjából. Az alapelemek három fő területre oszlanak: német nemzetiségi nyelv és tantárgy-pedagógia; német nemzetiségi irodalom, gyermekirodalom; nemzetiségi ismeretek és tantárgy-pedagógia.

1) Az első modul (27 kredit) az alapvető nyelvi készségek és képességek elsajátítását, valamint a német nyelvtan szisztematikus áttekintését és elmélyítését szolgálja. Ezáltal a hallgatók magas szintű nyelvi kompetenciát érhetnek el. Mivel nagyon fontos, hogy az órákat érdekessé és játékosá tegyük, különösen az általános iskolás korosztályban, különös hangsúlyt fektetünk a módszertanra és a didaktikára.

2) A képzés második ismeretanyaga (9 kredit) a német irodalomra összpontosít, ahol a hallgatók ismereteket szerezhetnek a gyermek- és ifjúsági irodalom különböző műfajairól, valamint a Magyarországon élő német kisebbség felnőtt- és gyermekirodalmáról.

3) A nemzetiségi ismeretek (6 kredit) a magyarországi németek történetének és jelenének, valamint a Magyarországon élő németek néprajzának tanulmányozásából áll. A német nyelvű országok kultúrtörténeti, gazdasági és társadalmi ismereteinek bővítése érdekében a hallgatóknak a német nyelvű országok tantárgyat kínáljuk. Természetesen az általános iskolai oktatás módszertana fontos szerepet játszik a képzés minden tantárgyi területén.

2007 óta általános iskolai tanítók és óvodapedagógusok számára speciális képzési programot, ún. német nemzetiségi szakirányú továbbképzési szakot is kínálunk távoktatási formában. E továbbképzések célcsoportja azok a pedagógusok, akik már rendelkeznek tanítói vagy óvodapedagógusi alapidplomával, és szeretnék megszerezni a német nemzetiségi szakirányt, hogy olyan német nemzetiségi intézményben dolgozhassanak, ahol ez a típusú diploma törvényi feltétele az alkalmazásnak.

Az 1842-ben megnyitott Mesterképzőnek nem volt kezdettől fogva gyakorlóiskolája. Ilyen célú iskolát csak az 1868. évi elemi iskolatörvényt követően hoztak létre Esztergom Víziváros városrészében. Amikor a tanítóképzés jelenlegi épületét az 1920-as évek végén átadták, a gyakorlóiskola is itt kapott helyet, kezdetben két osztállyal. A tanulók száma lassan, de folyamatosan emelkedett. Bár nagy előnyt jelentett, hogy az oktatás és a gyakorlati képzés egy épületben zajlott, 1978/79-ben az a döntés született, hogy a növekvő tanulói létszám miatt az iskolát egy önálló épületbe költöztetik, ahol ma is működik.

A német nemzetiségi tanítónak készülõ hallgatók a heti egyszeri csoportos tanítási gyakorlaton nemzetiségi osztályok németóráinak hospitálásával kezdik a gyakorlati képzést. Ezen órák menetét, módszereit és tapasztalatait az órát követően az osztálytanítóval közösen megbeszélik, elemzik és értékelik. Később a hallgatók kis csoportokban heti egy alkalommal végzik első tanítási kísérleteiket, és maguk tartanak német- és népismereti órákat. A tanórákat a gyakorlatvezető szakszerű felügyelete mellett tervezik meg és óravázlatokban rögzítik. Minden félévben egyhetes egyéni gyakorlaton is részt vesznek. Az utolsó előtti félévben két hétig, az utolsó félévben nyolc hétig végezhetik a szakmai gyakorlatot egy általuk választott nemzetiségi iskolában, és rendszeres megfigyelés mellett 24 németórát tartanak önállóan.

4. Pályázati tevékenységek

Az 1990-es években államközi egyezség keretében a DAAD-n (Deutscher Akademischer Austauschdienst) keresztül még lehetőség volt anyanyelvi vendégoktatók, úgynevezett lektorok alkalmazására. Közel tíz éven keresztül németországi pedagógusok dolgoztak a főiskolán, akik elsősorban a didaktikai tárgyakat oktatták, de anyanyelvi beszélőként nagyban hozzájárultak a hallgatók stabil nyelvtudásának megalapozásához is.

A nemzetiségi iskolákban folyó kétnyelvű németoktatás követelményeinek teljesítése érdekében 2002-ben az Oktatási Minisztérium anyagi támogatásával a főiskola a gyakorlóiskolával és egy-egy németországi vendégoktatóval együttműködve projektekre nyújtott be pályázatot. A projektek négy egyhetes blokkszemináriumot foglaltak magukban, amelyek az ének-zene, a sport, a vizuális nevelés és a drámapedagógia kétnyelvű oktatására összpontosítottak. Az anyanyelvi pedagógus vezetésével mind a négy évfolyam hallgatói először az adott tantárgy szaknyelvét és tanításmódszertanát sajátították el, majd kipróbálták magukat a német nyelvű tanításban. Az Oktatási Minisztériumhoz benyújtott sikeres pályázatoknak köszönhetően a képzésért felelős német nemzetiségi szaksoport infrastruktúrája is jelentősen javult. A munkacsoport saját könyvtári állománnyal és a legmodernebb technikai eszközökkel tudta berendezni szaktantermét. Ennek a támogatásnak köszönhetően sikerült kiadni egy nyelvjárási tankönyvet és egy német nyelvtani gyakorlatgyűjteményt.

5. Nemzetközi kapcsolatok

Manapság a hallgatók egy teljes félévet tölthetnek külföldön, hogy fejlesszék nyelvtudásukat és interkulturális kompetenciáikat. Ezeket a külföldi tartózkodásokat az EU Socrates/Erasmus mobilitási programjához benyújtott pályázatok finanszírozzák. Partnerintézményeink a Passaui Egyetem, a Bécsi Érseki Pedagógiai Akadémia és a Linzi Érseki Pedagógiai Főiskola. Az oktatói mobilitási program keretében rendszeresen érkeztek a főiskolára bajor és osztrák oktatók. Esztergomból kiutazó oktatók is gyakran tartottak előadásokat vagy szemináriumokat a partnerintézményekben. Az Erasmus-programon kívül a passaui egyetemmel 15 éven keresztül különösen szoros kapcsolat működött, számos programmal. Minden tavasszal passaui diákok tettek látogatást intézményünkben, akikkel kulturális és szakmai programokat szerveztünk. Évente öt magyar hallgatót hívtak meg a passaui egyetem által szervezett Túravezetői Hétre, ahol elsősorban a tanórán kívüli tevékenységekkel ismerkedhettek meg.

A hallgatók sok éven keresztül részt vehettek egyhónapos DAAD- vagy Goethe-nyelvtanfolyamokon Németországban, de sajnos ezek a lehetőségek ma már nem állnak rendelkezésükre.

Ehingen városa (Esztergom testvérvárosa) minden évben két-három hallgatónak kínál lehetőséget arra, hogy két hetet töltsön egy ottani iskolában, ahol betekintést nyerhetnek a német iskolarendszerbe és a német oktatásba.

6. Oktatáson kívüli tevékenységek

A tanszék minden őszi félévben szakeket szervez mind a négy évfolyam hallgatói számára. Emellett lehetőség szerint elutazunk Szekszárdra, az ottani Német Színház egy színdarabjának előadására. A tavaszi félévben mindig szervezünk egy projektnapot vagy nemzetiségi napot. Ez azt jelenti, hogy egy környékbeli német nemzetiségi faluba utazunk el a diákokkal, ahol meglátogatják a nemzetiségi iskolát, tanösvényt, az önkormányzatot, a falumúzeumot, esetleg a kulturális egyesületeket, találkozunk olyan idős emberekkel, akik még beszélik a helyi dialektust, és mesélnek a történelmükről, életmódjukról, hagyományaikról. A német nemzetiségi tanösvények meglátogatása kiváló lehetőséget nyújt az interdiszciplináris tanulásra.

A hallgatók mindig aktívan részt vesznek a gyakorlóiskola programjainak előkészítésében és lebonyolításában, mint például az őszi Szent Márton-nap vagy a tavaszi Nemzetiségi Hét.

Az esztergomi Német Nemzetiségi Önkormányzattal is élénk a kapcsolat, amely kölcsönös támogatáson alapul. Ha például a tanszéknek anyagi támogatásra van szüksége egy kézműves délutánhoz a gyakorlóiskolában, az önkormányzat azonnal a segítségére siet, de ha a Német Nemzetiségi Önkormányzat szervez programot vagy fogad vendégeket Németországból, a diákok is készséggel állnak rendelkezésre.

7. A hallgatók

Azok a fiatalok, akik úgy döntenek, hogy német nemzetiségi tanító szakra jelentkeznek, elsősorban a környék falvaiból és városaiból érkeznek, de egyre kevesebb hallgató német nemzetiségi származású. A német falvakból érkezők még esetlegesen értik a helyi nyelvjárást, de aktívan már nem tudják használni. Egy dolog azonban egyértelmű: az ő nyelvtudásuk sokkal stabilabb, mint a többi hallgatóé. Örömeinkre szolgál az is, ha a diákok egy része a közeli kétnyelvű nemzetiségi gimnáziumból érkezik, mivel ők már rendelkeznek korábbi ismeretekkel a nemzetiségi kultúráról és a nyelvtudásuk is magasabb szintű. A nemzetiségi pedagógusok nemcsak a nyelvoktatásban játszanak központi szerepet, hanem egy további hivatásuk az identitástudat kialakítása és fejlesztése már kisgyermekkortól kezdve.

A német nyelvű képzési program 33 éves fennállása óta közel 200 hallgató végezte el a német nemzetiségi tanítói tanulmányait, és a végzettek mintegy háromnegyede dolgozik a tanítói pályán, többségük német nemzetiségi iskolákban. Többen közülük különböző egyetemeken folytatták tanulmányaikat.

Az ezen a szakirányon tanulóknak eddig nem volt kötelező nemzetiségi tárgyból megírniuk a diplomamunkájukat, más műveltségi területek közül is választhattak. A szakirány Képzési és Kimeneti Követelményeinek 2021-es módosítása óta („A német nemzetiség esetében a teljes képzés ötven százaléka német nyelven folyik”)⁵ azonban minden hallgató német nyelven írja szakdolgozatát. Ez lehetővé teszi, hogy a tudományos munkát összekapcsolják a még fellelhető kulturális örökség gyűjtésével és dokumentálásával, egyéb nemzetiségi területek feltárásával.

8. Összegzés és kitekintés

Mivel ma már nagyon kevés gyermek ismeri ősei nyelvét és kultúráját, és csak néhány család ápolja továbbra is kulturális örökségét, a nemzetiségi iskolának nincs más választása, mint hogy átvegye az identitásképző közeg szerepét. Éppen ezért nagyon fontos, hogy a nemzetiségi oktatás fejlessze és erősítse az etnikai hovatartozást, és stabil nyelvtudást közvetítsen.

Sajnos a nemzetiségi tanítóképzésben részt vevő hallgatók száma az elmúlt években csökkent. Ennek oka egyrészt az oktatáspolitikai általános változásaiban (bolognai rendszer bevezetése, óraszámcsökkentés, intézményi integráció stb.), másrészt a társadalmi változásokban (a tanári hivatás presztízsének csökkenése, bérezés stb.) keresendő. A nemzetiségi tanítók nagy fokú hiányát már 2003-ban felismerték (Brenner 2003. 72.), ami azóta még tovább fokozódott. Szaktantárgyi német nyelvi (tovább)képzés sincs, ami azt jelenti, hogy a kétnyelvű iskolákban nagyon nehéz olyan tanárokat alkalmazni, akik képzetek bizonyos tantárgyak német nyelven való tanítására.

A bejövő hallgatók nyelvi kompetenciaszintje is sok esetben kritizálható, így a felsőoktatás számára nagy kihívást jelent a hallgatók C1-es nyelvi szintre való fejlesztése ilyen alacsony óraszám mellett.

Reményt és megoldást kínál a Ritter Imre, a magyarországi németek országgyűlési képviselője által kezdeményezett és bevezetett, a magyar kormány által támogatott ösztöndíjprogram nemzetiségi pedagógushallgatók számára. A program célja, hogy a kisebbségi oktatás számára megfelelő és elkötelezett nemzetiségi tanítókat képezzenek, és így gondoskodjanak a következő generáció nemzetiségi neveléséről.

⁵ https://jogkodex.hu/jsz/2021_63_itm_rendelet_7116951?ts=2021-12-30#ss13 (2024. 02. 22.)

Irodalomjegyzék

- A nemzetiségek jogairól szóló törvény. <https://njt.hu/jogszabaly/2023-57-00-00> (2024. 02. 22.)
- Bartal A. (1942). Az Esztergomi Érseki Római Katolikus Líceum és Tanítóképző Intézet története 1842–1942. Esztergom, Esztergomi Tanítóképző Intézet Igazgatósága.
- Brenner, K. (2003). A magyarországi németek oktatási rendszere válaszáron. In Ruda G. (szerk.) *Kisebbségi oktatás és gyermekirodalom*. Muravidék Baráti Kör Kulturális Egyesület, Pilisvörösvár. 71–74.
- Homor L. (1996). Az esztergomi tanítóképzés múltja, jelene, jövője. In Cseh S. (főszerk.). *Tanító- és óvóképző főiskolák az új évezred küszöbén*. Debrecen. 69–74.
- Forray K. & Hegedűs T. A. (1991). Nincs kisebbségi oktatásügy hazánkban. In *IN-FO-Társadalomtudomány* 18, 39–42.
- Gaál E. (2009). Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Kar. In Fusz Gy. (szerk.). *A felsőfokú tanító- és óvóképzés első 50 éve*. Páskum Nyomda, Szekszárd. 165–172.
- Gábris J. (1984). A nevelőképzés évtizedei Esztergomban. Esztergomi Tanítóképző Főiskola Kiskönyvtár, Esztergom.
- Gábris J. (1988). Mozaikok az esztergomi nevelőképzés történetéből. Esztergomi Tanítóképző Főiskola Kiskönyvtár 9, Esztergom.
- Gábris J. (2000). Az esztergomi nevelőképzés krónikája II. 1959–1993. Az Esztergomi Tanító- és Óvónőkészítő Öregdiákjainak Egyesülete – Balassa Bálint Alapítvány a Tanító- és Óvónőkészítésért, Esztergom.
- Horváthné Farkas É. (2012). Nemzetiségi képzés a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Vitéz János Karán. *Társadalmi Együttélés* 2. szám, http://epa.oszk.hu/02200/02245/00002/pdf/EPA02245_tarsadalmi_egyutteles_2012_2_horvathne_farkas.pdf
- Juhász M. (2018). A német nemzetiségi óvodapedagógus- és tanítóképzés helyzete napjainkban. In Szőke-Milinte E. (szerk.). *Pedagógiai küldetés – a küldetés pedagógiája*. PPKE, Budapest, 192–201.
- Kelemen E. (2003). Eötvös József gondolatai államról, egyházzal, iskoláról. In *Világosság* 3–4. 63–67.
- Kelemen E. (2007). A tanító a történelem sodrában. *Tanulmányok a magyar tanítás 19–20. századi történetéből*. Iskolakultúra, Pécs.
- Kelemen E. (2019). *Pedagógusképzés*. 18(46), 2019. Különszám.
- Kozma G. (2010). A magyar egyházi oktatás ügye 1848/49-ben. *Deliberationes*, 2010/2, 121–138.
- Kozma G. (2014). Nemzeti nevelés – kultúra és identitás. In *Nemzetiségi identitás – nemzetiségi kultúra*. GFE Pedagógiai Kar Nemzetiségi Kutatóközpontja, 2014, 5–13.
- Márkus É. & Klein Á. (2019). Német nemzetiségi tanítóképzés Magyarországon. In Szőke-Milinte E. (szerk.). *Pedagógiai mozaik*. PPKE, Budapest, 173–189.

- Müller M. (2013). Zur aktuellen Lage des ungarndeutschen Bildungswesens. In Knipf-Komlósi, E., Öhl, P., Péteri, A., V. Rada, R. Dynamik der Sprache(n) und der Disziplinen. *Budapester Beiträge zur Germanistik Band 70*, Budapest, 375–380.
- Müllerné Seres Á. (1991). *A Vitéz János Tanítóképző Főiskola története 1842–1992*. Esztergom, Esztergomi Tanítóképző Főiskola.
- Neszt J. (2014). *A középfokú elemi iskolai tanítóképzők intézményrendszerének kiépülése és változásai 1828-tól 1945-ig*. Doktori értekezés, Debreceni Egyetem.
- Seewann, G. (2012). *Geschichte der Deutschen in Ungarn Band 2: 1860 bis 2006*. Studien zur Ostmitteleuropaforschung 24/II., Verlag Herder Institut, Marburg.
- 63/2021. (XII. 29.) ITM rendelet a pedagógusképzés képzési terület egyes szakjainak képzési és kimeneti követelményeiről. https://jogkodex.hu/jsz/2021_63_itm_rendelet_7116951?ts=2021-12-30#ss13 (2024. 02. 22.)